

אוֹצְרוֹת סְמוּיִים

יצחק זילברשלג

מראה הכותל ונופו ממרום ביתו ומראה קסום של נוף עתיק תחת ביתו. וכשגילה ידיעתו – שלא היתה אלא תחושה גובלת בניחוש – לארכיאולוגים מן האוניברסיטה העברית, לא קיבל מהם כל עידוד. להיפך: הם הגידו לו, כי כל חפירה תחת ביתו אינה אלא חפירת־שוא. אכן נתחלפו היוצרות: אנשי חזון הפכו מְשֻׁנָּים (ריאליסטים) והסוחר המְמָשֵׁן הפך איש־חזון. לאט לאט נתגלו מימצאים מימי הבית השני ומימי הבית הראשון. ככל שהעמיק לחפור האיש שאינו מדען, ירד במורדות הזמן. רוחו נתפעם, כשנתגלתה לו כותרת מפויחת על עמוד עתיק משריפת הבית השני. בעינים דומעות הזכיר את תיאור התבערה כפי שנתבטא בחלק הששי למלחמת היהודים של יוסף בן מתתיהו הכהן (יוסיפוס פלאוויוס בלעז). וזה תיאור ששירת קינתו מרעישה קוראים על אף יחסם השלילי אל אישיותו התמוהה. כאב על חורבן המיִקְדֵּשׁ וחונף לרומה, אויבתו של עמו, ניצים וניצתים בו על העמודים הרבים בספרו. הרגע הטראגי, אשר חטף בו חייל רומי אלמוני אוד מן התבערה וזרק אותו לעבר האולמים הסובבים את ההיכל, עדיין מרטיט את הלב.

טיטוס אץ מאהלו כשביִשֵׁר לו שלוח בשורת התבערה. כי רצה למנוע התפשטותה של האש ולשמור על

בירושלים מצויים שפעי־שפעים של שרידים עתיקים. ראשון במעלה: הכותל המערבי שאין השכינה וזה ממנו לעולם. כמו כן מקודשים המימצאים הקשורים בו, שנתגלו בחפירות תחת הנהלתו של פרופסור בנימין מזר, רקטור לשעבר של האוניברסיטה העברית. לעתים מתגלים שרידים מיוחדים במקום לא־צפוי על ידי אנשים נועזים בניחושם, כי תחת השטח של ירושלים נמצא שטח תת־קרקעי שאינו אלא מכרה זהב של ארכיאולוגיה. המסורת היהודית מזכירה ירושלים של מעלה וירושלים של מטה. ועליהן יש להוסיף ירושלים של תת־מטה. חלקה הניכר שופץ בשנים האחרונות לאשרה של היהדות. ואחד ממנו – תת־ביתו של תְּיָאוֹ זִיבְנֶבֶרְג. זה האיש, יהלומן לפי מקצועו וירושלמי לפני היותו בירושלים, זכה לעושר בבירת היהלום האֶנְטוֹרְפִית, ניצול מן השואה על ידי בריחה ערב כניסתם של הרוצחים החוזמים לבלגיה והציל מיטב עשרו. בבואו להשתקע בירושלים הרגיש – לדבריו – בפעם הראשונה בחייו, כי היא מולדתו וביתו וכי דירותיו בגולה לא היו אלא מקלטי־עראי.

כשקנה לו זיבנברג שטח אדמה בעיר העתיקה ונכנס לגור בבניין שבנה לו עליו עם רעייתו התלאביבית מרים המסורה כמותו לאדמת ירושלים, ידע מיד, שיש בו שני שטחים נהדרים:

אלפים שנה ועוד תפארתה נטויה עליה ועל אלפי השנים הבאות. התודעה הזו נטועה ורדומה בלב כל יהודי שלא פרש מן הציבור היהודי. לבו של זיבנברג זו תודעה נטועה ורוּדָה בו ביודעים מומן שהשתקע בירושלים. לאט-לאט נתפרסם שמו ברחבי ישראל והעולם. זה לא כבר הופיע עליו ועל מיפעלו מאמר בתוספת סופשבוע של מעריב בששה לחודש ספטמבר. ובעל המאמר אריה בנדר העיר בצדק "שחפר (זיבנברג) מתחת לרצפת ביתו במשך חמש עשרה שנה, כדי להפוך את הבנין לסמל חי של שלושת אלפי שנות היסטוריה עברית בארץ ישראל".

ובירחון הידוע נשיונל גיאוגרפיק (National Geographic) לחודש יולי ש"ז הוקדשו למיפעלו של זיבנברג שני עמודים ממאמר מקיף על ישראל החדשה. בשיחתו עמי הזכיר את העובדה שהוציא שפעי כספים על ביתו ועל החפירות מתחת לביתו. המאמר, שיצא באמריקה, ציין ביתר דיוק, כי הוציא שלושה מיליון דולר מכספו עד כאן. כמו כן הזכיר כמה מימצאים חשובים שנתגלו תחת ביתו: שני מיקואות, כלי זכוכית, קברות מימי בית ראשון. קאטלוג לכל התגליות עתיד לבאר ולברר טיבו של המוזיאון המתהווה, שהוקם על ידי בית זיבנברג – נכס נוסף על נכסיה הלאומיים והעולמיים של ירושלים.

ביקור בביתו של זיבנברג עשוי לטשטש תחומי זמן. דומה: הווה, עבר ועתיד אינם אלא מרכיביו של זמן חובק כל זמנים. כבר העיר איינשטיין, כי "בעיית העכשוויות" מדאיגה אותו. והוא כיוון למשמעות מיוחדת של זמן ולגילוי החדש במחשבתו של האדם, למשהו שאינו קורה בתחומה של

תפארת הבניין – לדבריו של יוסף בן מתתיהו: "הקיסר אותת ללוחמים בקולו ובידו לכבות את האש". הלוחמים לא שמעו זעקותיו ולא ראו איתותיו. יתר על כן: "תאוות חורבן נהגה בהם".

שלושה חלקים לביתו של זיבנברג: תת-ביתו, דירת מגוריו, מיצפה מכוון לכותל. כמדריך נאמן הראה אוצרו המשולש. שיחתו קלחה, התלהבותו נתעצמה מהתלהבותה של רעייתו הישראלית מרים. אפעלפי שהזכיר בחיך – תוך כדי עלייתו וירידותיו – סכומים ענקיים שהוציא לבנייה ולחפירה באדמת הטרשים הירושלמית, לא היה צל של חרטה בדבריו. שאלתי אותו, אם שפעתו ההיסטורית של המקום אינה מדכדכת מציאותו העכשווית. אדרבה, ענה, אני חי חי חג על מימצאי ועל ספרי. ספרייתו של זיבנברג – ספרייה של חובב – במובנה המקורי של המילה. כמאוהב במה שהוא עושה מילא מדפיו ספרי אמנות, ספרי היסטוריה וספרי ארכיאולוגיה. והם משווים לבית אווירה של תרבות. ידידים ואנשים, שלא שמע שמם ושמעם, מבקרים אוצרו המשולש. והוא ממלא תפקידו כמדריך מוזיאוני האוצל התלהבותו לסקרנותם.

יש מקומות שנתפרסמו על ידי אמן שחי בהם. כזה הוא מקומה של העירה הצרפתית זיוורני (Givezny), שישב בה הצייר קלוד מונה (Claude Monet) וצייר בה וחזר וצייר חבצלות של מים, שטיפח בגנו המרתק בסגנונותו. יש ערים שלמות כטולידו הספרדית, שאינה אלא מוזיאון של עברה הספרדי והיהודי. גדולתה של ירושלים: עיר מימי דוד חיה על עברה כשלושת

תיאו זיבנברג חופר עתיקות בתת-ביתו

ירי המדע.

בחוצות ירושלים העתיקים נפתחים אפקי האדם למשבים ולמשאבים חדשים, לשירה הכמוסה בו ולהגות המפעפעת בו. מרוב טיפולינו בבעיותינו המדיניות אנו מרחיקים מחשבותינו מתעצומתה הרחנית של ירושלים. יש שהיא אוצלת רגעים של התרעננות, שאין כמותה בשום אתר ובשום עיר. נתאמת בה כינויה, שאצל לה משורר תנ"כי: "משוש כל הארץ" — ולא כל הארץ בלבד אלא כל העולם.

פיסיקה ואינה זמן פיסיקאלי. מכאן קביעתו: "הפרדה בין עבר והווה ועתיד אין לה אלא משמעות של אשלייה". וקביעה זו הדאיגה אותו והכאיבה לו. ולא את איינשטיין בלבד הדאיגה העכשוויות וכללותו של הזמן. רבים החוקרים המדעיים והסופרים שטיפלו בה: ברגסון ופרויד, פרוסט ותומאס מאן, ואיליה פריגוז'ין, שזכה בפרס נובל לכימיה, כולו קשב פילוסופי ופיוטי לבעיית הזמן בכלל וההווה בפרט, כולו מידע מדגיש השפעתה המוסרית שבגילוי החדש של הזמן על